

Kárpáthy Zoltán

magyar játékfilm, 85 perc, 1966

Kárpáthy Zoltán és Abellinó között az „évszázad pere” folyik a Kárpáthy vagyonért. Abellinó egyetlen esélye, ha bebizonyítja, hogy Zoltán nem az apja fia, édesanyja megcsalta férjét, mégpedig Szentirmayval. Az elszegényedett, hitelképtelen Abellinó eladja a per jogát Kőcserepynek, akinek lányát Zoltán menti meg a nagy pesti árvíz idején. Kőcserepy kisasszony beleszeret megmentőjébe, ám Zoltán szíve már gyámapja lányáé, Szentirmay Katinkáé. A per eldurvul, és a benne szereplők besározódnak.

Alkotók:

Író: Jókai Mór

Rendező: Várkonyi Zoltán

Forgatókönyvíró: Erdődy János

Zeneszerző: Farkas Ferenc

Operatőr: Hildebrand István

Szereplők:

Kovács István - Kárpáthy Zoltán

Venczel Vera - Szentirmay Katinka

Darvas Iván - Kárpáthy Abellinó

Latinovits Zoltán - Szentirmay Rudolf

Ruttkai Éva - Szentirmay Flóra

Básti Lajos - Wesselényi Miklós

Bitskey Tibor - Kis Miska

Várkonyi Zoltán - Maszlaczkó

Szemere Vera - Kőcserepy Dánielné

Halász Judit - Kőcserepy Vilma

Bárdy György - Dabroni

Korosztály: 12 évnél idősebbeknek

Életrajzok

Jókai Mór

(Komárom, 1825. február 18. -
Budapest, Erzsébetváros, 1904. május 5.)

Jókai mindmáig a legolvasottabb magyar író. Jókaival lett teljessé a magyar romantika. Életműve a száznál is több kötetben felidézi a nemzeti múlt egészének látomását, és tanúsítja azt az utat, amelyet a magyar társadalom a nemesi világtól a kibontakozó polgári világig megtett. Ez a romantika számos mozzanatában realista tanúságtétel. Negyvennyolc dicsőségének és Petőfi emberi-költői nagyságának emlékét pedig senki sem szolgálta olyan erővel, mint az a Jókai, aki egykor annak a dicsőséges márciusi forradalomnak az egyik vezéralakja és Petőfinek barátja, egy időben a legjobb barátja volt, amíg a forradalom kétféle magatartás-lehetősége el nem idegenítette őket egymástól.

Petőfi élete ugyanúgy nem mondható el Jókai nélkül, ahogy Jókaié sem mondható el Petőfié nélkül.

Élete is romantikus vonásokkal teljes. A reformkor kezdetén született, 1825-ben, és a polgári fénykor teljében halt meg hetvenkilenc éves korában, 1904-ben. Polgári környezetben és polgáriasodott körülmények közt élt komáromi nemesi-értelmiségi család fia volt; apja jogász, maga is annak készül, ám bár kora ifjúságától fogva tudja, hogy hivatását valamelyik művészetben fogja megtalálni. Egy időben habozik irodalom és festészet között, de már jogászkorában akadémiai dicséretet nyer egy drámapályázaton, és ez eldönti további útját. Már első novelláival sikereket arat, első regénye ismert íróvá teszi. Petőfivel még az iskolában barátkozott össze, a nála két évvel idősebb, de nehéz körülmények folytán az iskolában két évet vesztett Petőfivel Pápan osztálytársak voltak, és azonnal felismerték egymásban a minden iránt érdeklődő, izgatottan művelődő, irodalmi hajlandóságú barátot. Az 1848 előtti időkben Pesten már harcok eszmétársak, a forradalom előkészítői, és 1848 márciusában ők ketten a forradalmi ifjúság vezérei. Csak szeptember után válik ketté az útjuk. Jókai azokkal tart, akik hajlamosak az egyezkedésre, és ezt Petőfi legkevésbé barátainak bocsátja meg. De 1849 után, amikor Petőfi már halott, Jókait is halál fenyegeti. Bujdosik, amíg felesége - Laborfalvi Róza, a kor ünnepezt színésznője - jól használható hamis papírokat szerez neki. Ezekkel vészeli át az életveszélyes időszakot. Egy ideig álnéven ír. De végre írhat saját nevével is. És ekkor kezdődik a Jókai-romantika diadalútja.

Az elnyomatás szomorúságában a reménység kifejezője lesz. Szívósan és szakadatlanul ír, könnyen fogalmaz, képzelete kiapadhatatlan, meseszövése bravúros, stílusa gördülékenyen kellemes. Szemléletes leírás, pergő cselekmény, feledhetetlenül szemléletes alakok, átértett pátosz és derűs humor egyesül írásmódjában. Az olvasó szakadatlanul érzi, hogy az író milyen szeretetre méltó ember. És ez a szeretetre méltó, csodálatos csevegő lelke és tehetsége egészével a szelíd emberségesség oldalán áll. Itt nincs megalkuvás, nem hajlandó azonosulni semmiféle gyűlölettel, embertelenséggel, még nacionalizmusa is gyűlöletmentes, úgy tud lelkesedni a hazáért és mindenért, ami hazai, hogy közben magához öleli az idegeneket is. Csak a gonosznak nincs kegyelem nála. Az embertelenség a Jókai-regényekben ördögi képet ölt, míg az emberségesség angyalivá magaszosodik. Hősalakjai így válnak az erények és a bűnök feledhetetlen jelképeivé.

Ezzel a módszerrel idézi fel úgyszólván az egész nemzeti történelmet. Aki Jókait olvassa, személyes kapcsolatba kerül az évszázadokkal. És egyre inkább azzal a korszakkal, amely a felvilágosodástól vezet a negyvennyolcas forradalomra keresztül a liberális polgári Magyarországhoz.

A kiegyezés után leginkább ez az út izgatja. Ekkor keletkeznek gyors egymásutánban legnagyobb regényei, a szabadságharc prózai eposza: *A kőszívű ember fiai*, a magyar polgár hőskölteménye: *a Fekete gyémántok*, és talán legszebb regénye, egy példaadó polgár felemelkedése és kiábrándulása saját polgári létéből: *Az aranyember*.

Ez időben már élő klasszikus. Közéleti férfi: képviselő, főszerkesztő, bankelnök. Ellenzékinek indul Tisza Kálmán pártjában. De 1875-ben az ellenzékiek Tisza Kálmán, a forradalom egykor üldözött hőse, hirtelen pálfordulással a császárkirály miniszterelnöke lesz, és másfél évtizeden keresztül hű és erőszakos kiszolgálója a Habsburgok rendszerének. Jókai egyszerre azon veszi észre magát, hogy kormánypárti képviselő. Ettől kezdve nem ismeri ki magát a politikai életben. Még a pálfordulás évében írta kitűnő társadalmi satírját,

a *Kiskirályokat*. De utána egyre jobban távolodik a napi valóságtól, briliáns kalandregényeket ír, a bűnügyi regénytől sem riad vissza. De közben érdeklí minden tudomány a csillagásztól a tengeri csigák rendszertanáig, és irodalmi tevékenysége mellett lelkes ismeretterjesztő munkásságot is vállal, miközben szakadatlanul újságíró. Publicisztikai munkássága alig kisebb méretű, mint szépirodalmi életműve. Szinte elképzelhetetlen, hogyan is volt ideje mindehhez. Hiszen közben még képviselő és bankelnök is volt, hosszú ideig tagja az Osztrák-Magyar Monarchia közös ügyeit intéző Delegációnak, később a főrendi ház tagja. Idősebb korában ironikusan jegyzi meg, hogy volt a nyakán hóhér kötele is, érdemrend szalagja is, mind a kettő ugyanattól a királytól.

1867 után egy ideig remélte, hogy a kiegyezéssel olyan helyzetet valósítottak meg, amelyben folytatható, ami 1849-ben abbamaradt. De ez a feltétlen optimizmus 1875-től kezdve, tehát amikor kormánypártivá lett, egyre jobban fordul kételkedésbe. A hazai polgári fejlődés útja egyre kevésbé tetszik neki. S habár a társadalom mozgástörvényeit igazán sohasem érti, érzelmileg lassan közeledik egy utópista módon elképzelt szocializmushoz. Rokonszenvezik a munkásmozgalommal. Utolsó regénye, az *Ahol a pénz nem isten*, amelyet nem sokkal halála előtt írt, az osztály nélküli társadalom látomását vetíti előre.

A sokáig erőteljes férfi hetvenöt éves korában újra nősült. Fiatal lányt vett feleségül. Az álszentek felháborodtak, hogy az öregember még igényt tart az élet gyönyörűségeire. Ez a meg nem értés erősítette benne a kritikát az őt környező világ iránt. Végző írásában tisztábban látónak bizonyult, mint a megelőző évtizedekben. A nagy romantikus, aki egyébként gyakran fogadta be a realizmus hatásait, élete végén nagyot lépett a realizmus felé. De a meg nem értés ugyanúgy nem ártott neki, mint más időkben az ünneplés: megmaradt derűs lelkű emberszeretőnek. Minden másban hajlandó volt alkudozni és megalkudni, de az emberségesség kérdéseiben soha. Szerette az embert, az életet, a szépséget, a jóságot, az igazságosságot - és ezt hirdette véghetetlen képzelőerővel és szeretetre méltó szelídséggel. Ezt érzi meg ma is az olvasó. Ez a titka annak, hogy mindmáig a legolvasottabb magyar írók között van.

Várkonyi Zoltán

(Budapest, 1912. május 13. – Budapest, 1979. április 10.)

kétszeres Kossuth-díjas színész, filmrendező,
színházigazgató, érdekes és kiváló művész

1912. május 13-án született Budapesten. Apja Várkonyi Titusz újságíró, a *Világ* című folyóirat, majd a *Magyar Nemzet* színikritikusa volt, kezdetben maga is újságírói vagy irodalmi pályára készült. Már középiskolás korában lapok, folyóiratok közölték versfordításait és írásait, Molière három darabját is átültette magyarra. Folyékonyan beszélt angolul, németül, olaszul, franciául, és élete végén a spanyol nyelvbe is belekóstolt. Végül mégis a színi pályát választotta, és 1931-ben megkezdte tanulmányait a Színművészeti Akadémián.

1934-ben, diplomájának megszerzése után a Nemzeti Színház szerződtette.

Apáthi Imrével, Gobbi Hildával, Major Tamással együtt annak a nemzedéknek a tagja volt, amely új színt vitt a magyar színházi életbe. A faszizmus ellen fellépő, baloldali gondolkodású Várkonyi Zoltánt 1941 júliusában elbocsátotta a Nemzeti, de Püskösti Andor, a Madách Színház direktora azonnal szerződtette. Ott aztán eljátszhatta leghíresebb szerepeit: Pirandello *IV. Henrikjét* és Shakespeare *Hamletjét*. A közönség körében is népszerű színész 1944-ben felkerült a Gestapo halállistájára, bujkálnia kellett. A Vígszínház pincéjében húzta meg magát, az előadásokat a zsinórpadról nézte meg.

A második világháború utáni színházi élet vele kezdődött: 1945. január 28-án, Budán még dörögtek a fegyverek, az Izabella téri Magyar Színház épületének tetején beesett a hó, és Várkonyi azt kiáltotta a télkabátos nézőknek: „Élünk!” Azonnal hozzálátott a társulatszervezéshez. A Művész Színház 1945. április 1-jén nyitotta meg kapuit a Paulay Ede utcában. Az igazgató, aki nemcsak játszott, de rendezett is, egykori kiváló színésztársait (Tolnay Klárit, Uray Tivadart) szerződtette, és ifjú tehetségeket is útjukra indított (Darvas Ivánt, Pécsi Sándort). Az igényesen szórakoztató intézmény a polgári színház legjobb hagyományait fejlesztette tovább, könnyedség, játékosság, nagyvonalúság jellemezte. Várkonyi azt vallotta, hogy a művészet a közönségért van, üres széksorok nem ösztökélnek semmire.

Bár politikailag az akkori rendszer elkötelezettje volt, nem bizonyult eléggé „taktikusnak”, egyáltalán nem szerepelt színháza repertoárján szovjet darab. A Művész Színházat 1949-ben államosították, majd megszüntették, társulatát „szétosztották”. 1950-ben ismét a Nemzeti Színházhoz, régi barátja, Major Tamás igazgatása alá került, ahol két év megszakítással – 1951-53-ban a Magyar Néphadsereg Színháza (Vígyszínház) főrendezője volt – 1962-ig tevékenykedett. Erre az időszakra esik két Kossuth-díja (1953, 1956), érdemes és kiváló művészi címe (1955, 1962). 1962-től kilenc éven át volt a nevét visszakapó Vígyszínház főrendezője, majd 1971-től haláláig igazgatója. A Szent István körüti színházat és annak kamaraszínházát, a Pesti Színházat az új magyar dráma jelentős műhelyévé tette, többek között Csurka István, Szakonyi Károly darabjai arattak itt sikert, de Csehov, Miller és Albee műveit is műsoron tartotta. Sokszor kellett harcolnia a kultúrpolitika korifeusaival, a *Pisti a vérzivatarban* című Örkény-darab bemutatásáért például évekig küzdött. Ez lett aztán utolsó rendezése, amelyet betegsége miatt félbe kellett hagynia.

Erdődy János

(Budapest, 1909. április 2. – Szigliget, 1996. március 23.)
író, műfordító

Az 1930-as évektől a *Népszavában* jelentek meg cikkei, 1948-ig volt a lap kulturális rovatvezetője. Ezt követően, mivel a szociáldemokratákkal szimpatizált, politikai okokból nem publikálhatott, csak 1957-ben tért vissza az irodalmi életbe. Az 1960-as évektől érdeklődése a történelmi regények felé fordult. Erdődy 1948-tól haláláig író volt és semmi más. Írói pályája azonban színes és változatos: harminc történelmi regény és nyolc történelmi ismeretterjesztő kötet alkotja életművét. E könyvei közül hét jelent meg külföldön is: német, orosz, lengyel és szlovák változatuk látott napvilágot. Emellett, kamatoztatva magabiztos verselő tehetségét, kiváló formaérzékét és hatalmas műveltségét, számos ihletett

műfordítást készített: lefordította Bertolt Brecht *A háromgarasos regényét*, Heinrich Heine *Atta Trollját*, Horatius összes lírai versét és az *Ars Poeticát*, Molière (*Kotnyelesek*, *Férjek iskolája*) és Schiller (*Don Carlos*, *Stuart Mária*) két-két drámáját, amelyek rendre színpadra is kerültek. Emellett számos kötetbe készített versfordításokat, a legérdekesebb ezek közül Campanella *Napállama*, amelynek versbetétjeit Erdődy, prózarészeit pedig felesége, Lányi Margit ültette át magyarra, igaz, még 1942-ben. Regényeiben is - amikor csak tehette - saját fordításaiban adta a felhasznált forrásokat, krónikarészleteket, okleveleket, emlékirat-töredékeket. Különösen izgalmasak versfordításokkal teli regényei, amilyen az *Énekes az országúton* (német, francia és itáliai trubadúrversekkel és latin vágánsdalokkal), a *Mesterdalnokok városa* (amely egyebek közt természetesen nürnbergi mesterdalokat tartalmaz), vagy a *Párizsi éjszakák* (telis-tele Heine verseivel, cikkeivel és prózájával). Erdődy János hosszú élete során kapott ugyan díjakat, de az igazi elismerés elkerülte. A háború után elnyerte A Magyar Szabadság Érdemrend ezüst fokozatát (1947), majd hosszú csend után 1979-ben az ezüst, 1984-ben az arany Munka Érdemrend, 1987-ben nívódíj és IBBY-díj, 1991-ben Aranytoll-díj, 1993-ban pedig a Demény Pál emlékérem tulajdonosa lett. Rövid ideig a magyar PEN Club alelnöke is volt, 1994-ben PEN-emlékplakettet kapott. Ma is szerepel neve A Magyar Újságírók Országos Szövetségének örökös tagjaié közt. Legnagyobb kitüntetése A Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, melyet 1994-ben kapott meg. E megbecsülések azonban már hetvenévesen vagy még idősebben érték. Amikor 1996. március 23-án - épp a szigligeti Alkotóházban tartózkodva - elhunyt, közel járt nyolcvanhetedik születésnapjához.

Farkas Ferenc

(Nagykanizsa, 1905. december 15. – Budapest, 2000. október 10.)

kétszeres Kossuth-díjas és Erkel Ferenc-díjas zeneszerző, érdekes és kiváló művész

Zenei tanulmányait 1922–27 között a Nemzeti Zenedében, majd a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Weiner Leónál, illetve Siklós Albertnél és Fejér Ferencnél folytatta. 1929–31 között a római Santa Cecilia Akadémián Ottorino Respighitől tanulhatott ösztöndíjasként. Hosszabb időt töltött külföldi színházaknál, például Párizsban, később Bécsben és Koppenhágában is, ahol filmzenéket komponált Fejős Pál filmjeihez. 1927–29 között a Városi Színház (mai nevén Erkel Színház) korrepetitora és karmestere volt. Külföldről hazaérkezve 1935-41-ig a Székesfővárosi Felsőbb Zeneiskolában tanított.

Ezt követően 1943-ig a kolozsvári Állami Zenekonzervatórium zeneszerzéstanára, majd igazgatója is volt, közben a Kolozsvári Nemzeti Színháznál a karigazgatói feladatokat is ellátta. 1945-46-ban a budapesti Operaház karigazgató-helyetteseként dolgozott, majd az általa alapított székesfehérvári zeneiskola igazgatója lett.

1949-től 1975-ig a Zeneakadémia zeneszerzés tanszakának vezetőjeként és tanáraként a ma ismert magyar zeneszerzők többségét tanította, mint például Ligeti Györgyöt, Kurtág Györgyöt, Vass Lajost, Kocsár Miklóst, Durkó Zsoltot, Bozay Attilát, Szokolay Sándort, Petrovics Emilt, Vujicsics Tihamért, Jeney Zoltánt, Vidovszky Lászlót.

A zeneszerzői pályáját meghatározó hatások között ott találjuk a magyar népzenei elemeket, a klasszikus hagyományt, az olasz és általában a mediterrán dallamosságot, valamint a tizenkétfokú technikát egyaránt. A zenei élet legkülönbözőbb területein végzett munkáinak köszönhetően egyedülállóan biztos, szuverén kompozíciós technikára tett szert valamennyi műfajban. Tudása, stílusismerete, gazdag invenciója, széles körű műveltsége és humanizmusa a nemzetközileg elismert, jelentős zeneszerzők sorába emelte. Művészete nemcsak a 20. század magyar zenéjében volt meghatározó jellegű, de új perspektívákkal gazdagította azt.

Nevét ma több zeneiskola viseli az országban.

Hildebrand István

(Budapest, 1928. szeptember 26. –

Budapest, 2022. március 30.)

a Nemzet Művésze címmel
kitüntetett, Kossuth- és Balázs Béla-
díjas filmoperatőr és rendező

1946–1950 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola filmoperatőr szakán tanult. Híradóoperatőr az Új Magyar Filmirodánál, a Híradó- és Dokumentumfilmstúdiónál, a Hunnia

Filmgyárban, majd a Budapest Filmstúdióban. 1950–1953 között a Színház- és Filmművészeti Főiskola tanára. 1952–1957 között rövidfilm-, 1957-től játékfilm-operatőr. 1970-től tíz évig a Mafilm Nemzetközi Stúdió főoperatőre. 1986-tól a Pannónia Filmstúdió főoperatőre, 1991-től a Videovox Stúdió produkciós és művészeti vezetője volt.

Kovács István

(Budapest, 1944. május 7. –)
színész, rendező

1966-ban végzett a Színház- és Filmművészeti Főiskolán, Várkonyi Zoltán növendéke volt. Már főiskolás éve alatt, 1964-től játszott a Vígszínházban, melynek később tagja lett. 1981-től a József Attila Színházban, 1983-tól a Thália Színházban, illetve az Arizona Színházban játszott. Pályája kezdetétől romantikus hősöket, szerelmes-szerepeket alakít filmen és színpadon. Leghíresebb szerepei közé tartoznak az *Egri csillagok* Bornemissza Gergelye és a *Kárpáthy Zoltán* címszerepe.

Venczel Vera

(Budapest, 1946. március 10. – Budapest, 2021. október 22.)
Jászai Mari-díjas színésznő, érdemes és kiváló művész,
a Halhatatlanok Társulatának örökös tagja

A Színház- és Filmművészeti Főiskolára elsőre felvették, osztályfőnöke az a Pártos Géza lett, aki nemcsak kiváló rendező, de remek pedagógus is volt, de tanára volt a kiváló énekmester Ónody Márta is. „Aztán jött az újabb csoda, találkozásom Pártos Gézával. Ő szintén zseni volt, s színházi emberként is, pedagógusként is egyedülálló. Valamennyien, akik a tanítványai lehettünk rajongtunk érte. Pártos rendelkezett azzal a képességgel, hogy mindenkiből a lehető legjobbat, legigazabbat tudta előhozni.” Pártos a Madách Színház rendezője volt, tanítványait szívesen látta volna saját anyaszínházában. Azonban Várkonyi Zoltán,

akinek talán már a főiskolai felvételin feltűnt, másodév végén szerepet adott neki a Vígszínházban. Ettől kezdve nemcsak a főiskola Ódry Színpadán, hanem a Vígszínházban (Heltai: *A néma levente*, 1966, valamint Weingarten: *A nyár*, 1967) is megmutatta tehetségét, rátermettségét.

A kritika ígéretes tehetségnek tartotta, s a Vígszínházban és a filmekben még többet tanult az akkori színésztársaitól. „Együtt dolgozhattam a kor szinte minden jelentős magyar rendezőjével Makktól-Fábriig, Várkonyitól-Keleti Mártonig, együtt játszhattam olyan kolosszális művészekkel, mint Kiss Manyi, Pécsi Sándor, Latinovits.” A főiskola harmadik-negyedik évében már rendszeresen játszott a Vígszínházban, forgatott a filmgyárban, és egymás után kapta a szerepeket a televízióban. A mozi tette országosan ismertté olyan filmekkel, mint a *Kárpáthy Zoltán* (1966), az *Egy szerelem három éjszakája* (1967), a *Tanulmány a nőkről* (1967), az *Egri csillagok* (1968). A színészdiplomát 1968-ban vette át. A színházban és a filmekben nyújtott színvonalas alakításainak köszönhetően Várkonyi azonnal leszerződte a Vígszínházhoz.

Kezdetben naiva szerepek egész sorát osztották rá a rendezők (Csehov: *Ványa bácsi* 1970, Ödön von Horváth: *Mesél a bécsi erdő* 1971), megjelenése, törekeny alkata ilyen szerepekre predesztinálta. A későbbi évadokban még mindig a tiszta női, lírai alakok találták meg, de szerepjátéka sokkal mélyebbé, drámaibbá vált (Tersánszky: *Viszontlátásra, drága!* 1972, Garcia Lorca: *Bernarda Alba háza* 1976). A színház mellett a televízió aknáza ki igazából a romantikus naiva alakokból kinövő művész lehetőségeit. Kivételes érzékenységgel és átéléssel megformált alakjait (*Pillangó* 1970, *A fekete város* 1971) több tévés fesztiválon díjazták, ismerték el. A *Pillangó* című Mórnicz tévéadaptáció női főszerepének megformálásáért Monte-Carlóban átvehette az Arany Nimfa-díjat. A televízió sorra adta a jobbnál jobb feladatokat. 1970 és 1980 között egyetlen mozifilm sem, míg 36 (!) televíziós alkotásban kapott többnyire főszerepet. A klasszikus és közelmúltban játszódó történetek figurái emlékezetes alakításaival fonódnak össze. Ebben az időszakban, 1975-ben kapta pályájának első állami kitüntetését, a fiatal, kiemelkedően teljesítő színművészeknek járó Jászai Mari-díjat.

A színház és a televízió mellett a szinkron és a rádió adott sok méltó feladatot. Rádiós szerepeiről ritkán esik szó, pedig ugyanúgy egész embert, művészt kíván, mint egy film vagy színdarab. Zolnay Vilmos így írt az *Effi*

Briest rádiós hangjáték kapcsán: „*Effi – Venczel Vera – harmadik részbeli monológjának felvételén jelen voltam, s nem tudom, kiért akart jobban megszakadni a szívem, Effiért-e vagy magáért a színésznőért, aki holtfáradtan, éjfél volt már, színpadról jött – bár a rendező az első felvételt is elfogadta – még egyszer, önként kánpadra vonta magát, hogy tökéletesebb legyen, mi is? ... Effi (és az ő) szenvedése. Nemcsak Venczel Vera, mi is nehezen tértünk magunkhoz a jelenet után.*” Egy másik hangjátékban (Mándy Iván: *Játék a téren*) nyújtott alakításáért megkapta 1977-ben a Kritikusok díját.

Amikor a színházi szerepek sorában már nem volt ilyen szerencsés, kevesebb neki való szerep találta meg a Vígszínházban, hívták más színházak vendégjátékra. Több olyan darabban játszhatott, melyek akkor nem illettek a Vígszínház profiljába. A García Lorca: *Csodálatos Vargáné*, Sarkadi: *Oszlopos Simeon*, Goethe: *Torquato Tasso*, Márai: *Kaland*, Kyle: *Zúzódás*, Claudel: *Angyali üdvözet*, valamint a Budaörsi *Passió* olyan színházi művek, melyek gazdagabbá tették művészi pályáját.

Hűséges alkat, az egykor sokat adó színháznak tagja volt. Olyan szerepekben mutathatta meg tehetségét, új arcokat, jellemeket megformálva, mint pl. (Esterházy: *Búcsúszimfónia* 1996, Brecht: *A kaukázusi krétakör* 2003, Maeterlinck: *A kék madár*, Mayenburg: *Haarmann* 2006). A film is újra felfedezte, többévi szünet után ismét látható volt a hazai mozikban (Szabó István: *Rokonok*, Bacsó Péter: *De kik azok a Lumnitzer nővérek?*).

2015 decemberében egy előadás alatt baleset érte, csípőcsont-törést szenvedett. Felépülése 9 hónapig tartott. Utoljára a Pesti Színházban a 2018. március 2-án bemutatott *A félkegyelmű* című előadásban lépett színpadra, majd egy elhúzódó betegség miatt lemondta szerepeit. Később férje betegségére hivatkozva nem tért már vissza a színpadra. Élete utolsó szakaszában súlyos tüdőbetegségben (legionáriusbetegség) szenvedett. 2021. október 22-én pesthidegkúti otthonában, szerettei körében tért örök nyugalomra. A Vígszínház 125 éves történetének meghatározó színésznőjét, a magyar színház- és filmművészet felejthetetlen alakját a Vígszínház saját halottjának tekinti.

Darvas Iván

(Beje, 1925. június 14. – Budapest, 2007. június 3.)

a Nemzet Színésze címmel kitüntetett, kétszeres Kossuth- és kétszeres Jászai Mari-díjas színművész, érdeemes és kiváló művész

A mai Szlovákia területén található Bején született Darvas Szilárd néven, de 1939-ig Prágában élt szüleivel, ahol apja újságíróként dolgozott. A családon belül egymás között magyarul beszéltek, azonban édesanyja orosz származású volt és német iskolába járt, így oroszul és németül is megtanult, ezen kívül társalgási szinten beszélt angolul és csehül.

1939-ben költözött Magyarországra, bár a Színiakadémiát elkezdte, de tanulmányait nem fejezte be a második világháború miatt, és mert 21 évesen szerepet kapott a Művész Színházban Várkonyi Zoltánnál. 1949-ben vette fel az Iván nevet, hogy megkülönböztesse magát Darvas Szilárd költő, humoristától. 1949-ben átszerződött a Madách Színházba, amelynek 1956 végéig volt a tagja. Az 1956-os forradalom idején forradalmi bizottságot szervezett, hogy bátyját kihozza a börtönből.

A forradalom leverése után 22 hónapot ült börtönben, majd évekig nem játszhatott. Segéd munkásként egy VII. kerületi, Damjanich utcai műanyagfröccsöntő üzemben dolgozott, 1959–1963 között. Később azt nyilatkozta, hogy az az időszak, amikor el volt tiltva a színpadtól, jobban megviselte, mint a börtönévek.

1963-ban léphetett újra színpadra, először a Miskolci Nemzeti Színházba, majd a József Attila Színházba szerződött. 1965-től volt a Vígszínház tagja, amit akkor Várkonyi Zoltán vezetett.

Szinte mindent eljátszott, volt Rómeó és Orfeusz, emlékezetes alakítást nyújtott az *Egy örült naplójában* és egy ország imádta *Liliomfiként*, de olyan filmek kapcsolódnak a nevéhez egyebek között, mint a *Szerelem*, a *Tizedes meg a többiek*, az *Egy magyar nábob*.

2000-ben az elsők között kapta meg a Nemzet Színésze címet, 2003-ban Prima Primissima díjat kapott.

Utolsó munkája a *Macskafogó 2. A sátán macskája* szinkronmunkája volt 2007-ben, ahol Bob Poliakoff karakterének kölcsönözte a hangját. 2007-ben, 81 évesen hunyt el 12 nappal 82. születésnapja előtt, Budapesten.

Latinovits Zoltán

(Budapest, 1931. szeptember 9. –
Balatonszemes, 1976. június 4.)

Jászai Mari-, Balázs Béla- és posztumusz Kossuth-díjas
színész. A legnépszerűbb magyar színészek egyike, sokan
úgy emlegetik: a színészkirály

1931. szeptember 9-én, Budapesten született, saját elmondása szerint nagyapja, Gundel Károly éttermében, „*éppen Krúdy Gyula bácsi asztala fölött*”. Az édesapa gyermeke születése után nem sokkal elhagyta a családot, ami élete végéig fájdalommal töltötte el Latinovitsot. Édesanyja 1941-ben férjhez ment Frenreisz

István orvoshoz, akitől még két gyermeke született: István (1942), aki Bujtor István néven színész, és Károly (1946), aki Frenreisz Károly néven zenész lett.

A konyhaművész Gundel unokájaként a tizenhárom nagybácsi, a gyermeklélek számára csodás-misztikus állatkert, és a nevezetes étterem alkotta hangulatos légkörben nevelkedett. „*Tört fényű kagylókkal érkeztem a világra, babonás füvekkel, virágszirmokkal, ördögfintorral, gömbölyű boszorkánykavicsokkal. Felhők, napok, csillagok szikráinak barlanghomályos rajzát hurcoltam magammal, elkezdett kanyaros vonalakat, kis görcsös köröket, befejezetlen görbéket*” – vallja. Bár évesztes lett volna, de már tudott olvasni, hatévesen ezért beíratták a Damjanich utcai elemi iskolába.

1949-ben érettségizett a budapesti Állami Szent Imre Gimnáziumban. Osztálytársai többek között Abody Béla, Györgyi Géza, Töttössy Csaba és Vajda Miklós voltak. A gimnázium önképzőköre bemutatta Sárközi György *Dózsa György* című drámáját. Ebben egy epizódszerepet alakított. Szövegét a nézőknek félig háttal, lámpalázasan, beszédhibával mondta el. Az előadás után – a vendékként jelen levő – Bajor Gizi csak őt kereste meg, és a következő szavakkal inspirálta: „*Maga menjen színésznek!*”. Ez eddig sem Latinovitsnak, sem másnak nem jutott eszébe.

1952-ig „*bizonyos koráramlat*” következtében asztalostanonc, majd hídépítő munkás lett, de hamarosan beiratkozott a Budapesti Műszaki Egyetemre, és 1956-ban építészmérnökként vörös diplomát kapott. Mindeközben 1951-től már NB I-es (tartalék) játékos volt a Haladás SE kosárlabdacsapatában, ezenkívül nagyon jó vitorlásversenyző. Az egyetemi évek alatt is folyamatosan szavalt, Lehotay Árpád és Galamb Sándor tanítványaként, valamint például a MÁVAG színjátszó csoportjának tagjaként ismerkedett a színészmesterség fortélyaival, s mint később bevallotta: igencsak nehezen ment neki.

Latinovits Zoltán modern játéktílusát intellektuális szerepértelmezés, az indulatok aprólékos ábrázolása, kivételes ironizáló hajlam jellemezte. Művészi pályáján elsősorban klasszikus hősöket, valamint torz lelkű gonoszokat formált meg kivételes találékonysággal, alázatos, tiszta alakításokkal. Színházi munkáinak sorából kiemelkedik a *Rómeó és Júlia* címszerepe (Júlia Ruttkai Éva volt), a *Játék a kastélyban* (Ádám), a *Mario és a varázsló* (Cipolla), a *Tóték* (Őrnagy), *Az ügynök halála* (Willy Loman). Jelentős kései alakítása fűződik a *Ványa bácsi* című Csehov-darabhoz, amelynek címszerepét játszotta. Veszprémben megvalósíthatta régi álmát: rendezhetett. Németh László *Győzelem* c. drámáját valósíthatta meg. Első rendezése az év nagy színházi eseménye volt.

Bár a színházi színészetet sokkal előbbre sorolta, a magyar filmművészet számára is maradandót alkotott: először Krisztyán Tódorként az 1962-es *Aranyember*-feldolgozásban, majd a *Pacsirta*, a *Szegénylegények*, az *Alfa Rómeó és Júlia*, a *Szindbád*, a *Pendragon-legenda*, *Az ötödik pecsét* szerepeiben. Az *Utazás a koponyám körül* filmadaptációjáért a San Sebastián Nemzetközi Filmfesztivál legjobb férfiszínésznek járó díját vihette haza.

Ruttkai Éva

(Budapest, 1927. december 31. – Budapest, 1986. szeptember 27.)

Jászai Mari-díjas színésznő

Még nem volt hároméves, amikor először szerepelt színpadon a Lakner-féle gyermekszínházban egymondatos szerepével: „*Parancsolj velem, Tündérmegvalósító!*”. A színészmesterségre a kor egyik legnevesebb színésznője, Makay Margit tanította, és a gyermekszínházban olyan nagyságokkal játszhatott együtt, mint Darvas Lili és Somlay Artúr. Hevesi Sándor rendező dicsérő szavainak köszönhető, hogy végül színésznő lett belőle: „*Kislány, ha nem bízod el magad, belőled nagyon jó színésznő lesz.*”

1944 októberétől decemberig Eöry Kató színésznőnél talált menedéket édesanyjával a deportálás elől. Később Eöry Kató lányának irataival menekült tovább egy biztonságosabb helyre.

1945-ben szavalattal lépett fel a Zeneakadémián, ahol felfigyelt rá Jób Dániel, a Vígszínház akkori igazgatója, és leszerződtette. Három hónappal később Molnár Ferenc *A hattyú* című vígjátékának főszerepében debütált (a beteg Tolnay Klári helyére beugorva). 1948-tól 1951-ig a Nemzeti Színházban játszott, ahol klasszikus darabok sorában szerepelt, úgy gondolta: „*szükségem van tanulásra, tapasztalásra, hogyan kell például verses darabot játszani, hogyan kell sokfélét játszani*”.

Együtt játszott többek között Bajor Gizivel, Somlay Artúrral, Rátkai Mártonnal, Ladomerszky Margittal, Olthy Magdával. Ekkor szerettek egymásba Gábor Miklóssal (a kor ünnepezt színészeivel), akivel 1950-ben összeházasodtak, és 1953-ban megszületett lányuk, Júlia.

Közben, 1951-ben visszatért a Vígszínházhoz (akkori nevén a Magyar Néphadsereg Színháza), amelynek haláláig tagja is maradt. 1960-ban Pavel Kohout *Ilyen nagy szerelem* című drámájának miskolci próbáin találkozott Latinovits Zoltánnal, akivel egymásba szerettek, és a férfi haláláig együtt is éltek. Ahogy Ruttkai Éva egy késői visszaemlékezésében elmondta: „*Téptük egymást, de mi értettük egymást legjobban. Amit én csináltam, senki nem tudta úgy szeretni, mint ő...*”.

Az 1980-as években agyvérzést kapott, mely után egyik karja lebénult. 1984-ben mellrákot diagnosztizáltak nála.

Utolsó premierje a Vigadó kamaratermében volt Bellon *Gyöngéd kötelék* című darabjában 1986. április 24-én. 1986. szeptember 27-én hunyt el. Október 9-én a Farkasréti temetőben helyezték örök nyugalomra.

Gyakran mondott verseket a rádióban és pódiumon egyaránt, illetve egyéni bájjal adott elő szonokat, ezeket nagylemezei örökítették meg az utókor számára. Több mint félszáz filmben és számos tv-játékban szerepelt. Négy évtizedet átívelő pályája során egyike volt a legszínesebb, legsokoldalúbb magyar színésznőknek. Klasszikus és modern, hazai és külföldi tragédiákban és vígjátékokban, szinte minden műfajban kiváló teljesítményt nyújtott. Sírjára a budapesti Farkasréti temetőben gránit síremléket Nagy István János szobrászművész készített. 2002-től – *Anna Karenina* szerepében megörökítve – egész alakos bronzszobor őrzi emlékét a Nemzeti Színház szoborparkjában.

2012-ben kisbolygót neveztek el róla (132875 Ruttkai) és egy parkot Budapesten a XIII. kerületben, ahol még egy szobor is őrzi emlékét.

Bitskey Tibor

(Rákoskeresztúr, 1929. szeptember 20. –
Budapest, 2015. február 2.)

Kossuth- és kétszeres Jászai-díjas színész, érdemes művész

1929. szeptember 20-án, Rákoskeresztúron született. A *kőszívű ember fiai* (1964), az *Egy magyar nábob* (1966) és a *Kárpáthy Zoltán* (1966) című Jókai filmekben népszerűvé vált színművészt számos díjjal jutalmazták. Bitskey Tibor a fasori evangélikus gimnáziumba járt és a mérnöki pályára készült. Már gyermekkorában kiválóan mondott verseket, iskoláiban mindig ő volt az ünnepi szavaló. Szabadidejét a sport töltötte ki: síkfutó és gátfutó ifjúsági bajnok volt, később alapítója és jobbszélsője volt a színészválogatottnak.

Érettségi után a Britannia (a későbbi Béke) Szállóban kezdett el dolgozni. Ott versmondóként vett részt a „dolgozó népnek” szervezett kultúrmunkában és a rendezvényeken részt vevő színészek biztatására jelentkezett a színiakadémia első esti tagozatára, a nappalit ugyanis a munka miatt nem vállalhatta. Másodévesen szerződtette ösztöndíjasnak a Vígszínház (akkor Néphadsereg Színháza). Egy sikeres beugrás után kapta meg a *Trisztán* címszerepét, amely óriási szakmai és közönségsikert hozott számára. Diplomázásának évében, 1953-ban forgatta Bán Frigyes rendezővel a *Rákóczi hadnagyát*, amelynek címszerepében - Bornemissza János kuruc hadnagyot alakította - kirobbanó sikert aratott és országosan ismert színésszé vált.

1959-ben követte mentorát, Gellért Endrét a Nemzeti Színházba. Gellért halála után nem találta a helyét, így 1964-ben visszament a Vígszínházba, ahol tíz évet töltött el. Voltak, akik operaénekest akartak belőle csinálni, hiszen hangja két és fél oktávos volt, de nem akarta feladni a színészi pályát - hiszen eljátszhatta egyebek között *Cyrano*, *Agárdi Péter*, *Ádám*, *Csongor*, *Bánk*, *Kreón* szerepét.

Várkonyi Zoltán, a Vígszínház vezetője filmjeiben is foglalkoztatta: a vonzó megjelenésű, szép orgánumú művész hősszerepeket játszhatott *A kőszívű ember fiaiban*, az *Egy magyar nábobban*, a *Kárpáthy Zoltánban* és az *Egri csillagokban*. Romantikus alkat lévén nem esett nehezére a lánnglelkű hősök megformálása; azokban az években zsákszámmra kapta a leveleket női rajongóitól.

Látható volt az *Egy pikoló világos*, a *Dúvad*, a *Légy jó mindhalálig*, a *Szerelmi álmok*, *A néma dosszié*, az *Idő van*, a *Banánhéjkeringő*, a *Napló szerelmeimnek*, a *Honfoglalás*, a *Sobri* című filmekben és számos tévéjátékban is.

1974-ben a Thália Színházhoz szerződött; a később Arizona, illetve Művész Színház néven dolgozó társulat 1996-ban szűnt meg. Ezután a protestáns egyházak támogatásával létrejött Evangélium Színház előadásaiban játszott, majd a szolnoki Szigligeti Színház társulatának tagja lett. Fellépett versmondóként és szinkronizált is. Az *Egri csillagok* hangoskönyv változatát az ő hangjával hallgathatjuk.

Bitskey Tibor, amikor megválasztották a nemzet színészének, akkor az MTI-nek adott interjújában kedves szerepei között említette *Trisztánt* és *Cyranót*. „Anyira szerettem őket, hogy a mai napig, ötven év elteltével is tudok részleteket mondani a darabból” - mondta akkor.

Filmjei közül a három, Várkonyi Zoltán rendezte Jókai-filmre, *A kőszívű ember fiai* (1964), az *Egy magyar nábob* (1966) és a *Kárpáthy Zoltán* (1966) című alkotásra emlékezett szívesen.

A művészt kétszer ismerték el Jászai Mari-díjjal (1958, 1962), a Kossuth-díjat 2000-ben kapta meg. 2007-ben a XVII. kerület választotta díszpolgárává. 2012-ben Bessenyei Ferenc művészeti díjjal tüntették ki, ugyanabban az évben a II. kerület díszpolgára lett. 2013-ban a Magyar Érdemrend középkeresztjét kapta meg. 2014 októberében a Magyar Művészeti Akadémia közgyűlésén a Színházművészeti Tagozat díjával tüntették, amelyet később kollégái körében vett át Marton Évától, a Nemzet Művészetől, a köztestület elnökségi tagjától.

Básti Lajos

(Keszthely, 1911. november 17. – Budapest, 1977. június 1.)

Kossuth-díjas, kiváló és érdemes művész

Básti – eredeti nevén Berger – Lajos szülővárosában, Keszthelyen, a Premontrei Gimnáziumban szerette meg az irodalmat, Arany János gyönyörű nyelvezetét. Írók, költők gondolatainak tiszta, kifejező tolmácsolása jegyében teltek aztán élete elkövetkező évtizedei.

Nem készült színésznek, inkább a zene ragadta magával, szépen hegedült. Zenei tehetségét 1962-ben, a híres *Ki Mit Tud?* nyomán létrejött *És Ön Mit Tud?* elnevezésű televíziós műsorban be is mutatta. Zenésznek, írónak vagy orvosnak készült, egy szemesztert hallgatott is az orvosi egyetemen, és eszébe sem jutott, hogy felvételizzen a budapesti színészképzőbe. Második felesége és egyben pályatársa, Zolnay Zsuzsa emlékeztetése szerint Bástit a kiváló színész, Mátyai Lajos parancsolta fel Pestre, a következő szavakkal: „*Te hülye, aki így mond verset, annak az akadémián a helye*”. Ódry Árpád színész, színiakadémiai tanár egyetlen Ady-vers meghallgatása után vette fel a Színiakadémiára. Diplomát 1935-ben szerzett, ezután Bárdos Artúr Belvárosi Színházában fiatal amorózó, bonviván szerepeket játszott. A harmincas évek filmjeiben is ilyen jellegű szerepeket kapott (*Méltóságos kisasszony, 120-as tempó, Pillanatnyi pénzzavar, Azúrexpressz*). „*Básti, mint egy álomlovag, friss, szellemes és szemtelen, úgy, amint ezt szerepe megkívánja. Kellemes és kedves színész.*” – jellemezte Egyed Zoltán, a kor nagyhatalmú színházi mogulja. 1937-ben szerződött a Vígszínházba, de a zsidótörvények miatt 1939-40-ben már alig kapott szerepet. 1941-ben még jutott számára lehetőség a Magyar és az Andrassy Színházban, de azután a háború végéig nem léphetett színpadra. Amikor épp nem volt munkaszolgálatos, könyvkiadással és írással foglalkozott. 1945-ben Várkonyi Zoltán Művész Színházába került, majd a Nemzeti Színház szerződtette, amelynek haláláig a tagja maradt. A hallgatás évei alatt színészete beérett, elmélyült karakterformáló készsége, kifejező drámai ereje. *Az ember tragédiája* Ádámját több rendezésben, különböző értelmezésekben testesítette meg. Játszotta *Bánk bánt, Hamletet, Lear királyt*, s egyik legemlékezetesebb alakítása a fonetikatanár Higgins professzor Shaw *Pygmalionjában*. Később ezt a szerepet az Operettszínház *My Fair Ladyjében* is megformálta. Básti igazi művésze volt a szép magyar beszédnek. A Színházművészeti Főiskolán beszédtechnikát tanított, 1953 és 1960 között színészek nemzedékei tanulták tőle a tiszta szövegmondást. Színpadon, filmen és a különböző tévéműfajokban egyaránt maradandót alkotott az emberi nagyság felmutatásában. A világháború utáni időszakban is sokat filmezett (*Föltámadott a tenger, Merénylet, Nappali sötétség, Szemtől szembe, Utószezon, Kárpáthy Zoltán, A kőszívű ember fiai, Tanulmány a nőkről*), a televízió is gyakran foglalkoztatta (*Beszterce ostroma, Othello Gyulaházán, Volpone, Abigél*). Básti karrierje során közel száz szerepet alakított, a legnagyobbakat elképesztő szériában: százszor volt Csongor és Bánk, négyszázötvenszer Ádám (a szerepéről könyvet is írt: *Mire gondolsz, Ádám?*), háromszázszor játszott az *Ármány és szerelemben* (volt Ferdinánd, később a kancellár), hétszázötvenszer volt Higgins Shaw *Pygmalionjában* és a *My Fair Ladyban* is. Számos filmje közül máig játszottak a Jókai-feldolgozások: *A kőszívű ember fiai, Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán* és a kivételes humorát mutató *Butaságom története* Ruttkai Évával. Mindez bizonyítja, hogy életpályája gyönyörű ívet járt be. 1976-ban tüdőrákot diagnosztizáltak nála. Eleinte úgy tűnt, műtéttel sikerül visszaszorítani a betegséget. A maximalista színész még ezután is játszott, elvállalta Torma Gedeon szerepét az *Abigélben*, de végül ez lett élete utolsó filmszerepe: 1977 nyarán, egy évvel a műtét után elhunyt. Lányát, Julit nem szánta a színi pályára, tudta nélkül jelentkezett a főiskolára. Azóta megküzdött a színészi apa, nyomasztó súlyával, és egyik vezető – szintén Kossuth-díjas – színésznőnk.

Érdekességek, kulisszatitkok

Miről szól?

Kárpáthy Zoltán (Kovács István) tizennyolcadik születésnapját ünneplik a nevelőapja, Szentirmay Rudolf (Latinovits Zoltán) birtokán. A fiú a fák alatt örök szerelmet ígér a vele együtt nevelkedett Szentirmay Katinkának (Venczel Vera). Másnap hajnalban a gyámjával együtt átlovagolnak az egykori magyar nábob, Kárpáthy János birtokára. A kastélyban kibontatják a falat, ami Zoltán halott édesanyjának egykori szobáját rejt.

A családi vagyonért pereskedő Kárpáthy Abellinó (Darvas Iván) egyezséget köt az ügyvédjével. A ravasz Maszlaczky (Várkonyi Zoltán) a hatalmas birtok megszerzése érdekében a feltörekvő pesti polgár, Kőcserepy Dániel (Kovács Károly) segítségét kéri. Szentirmay Rudolf közben ridegen viselkedik Zoltánnal és elküldi Pestre. A feleségének elárulja, Maszlaczky azzal vádolja, a fiú az ő törvénytelen gyermeke. Ezért jobbnak látta, ha Zoltán távol van.

Közben a Dunán zajlik a jég. A katonaság próbálja ágyúval széttörni a torlaszokat, a víz egyre emelkedik. A gát végül átszakad, Pestet és Budát elönti a víz. Kárpáthy Zoltán, Wesselényi Miklós (Básti Lajos) és még néhány barátjuk önzetlenül mentik az áldozatokat. Kőcserepy beteg lányát is kihozzák az összeomló házból, a nyereszkedő férfi mégsem hálás. A hazugságon alapuló Kárpáthy-per mellett a tragédiát kihasználva Kőcserepy tisztességtelen telekspekulációba kezd.

Zoltán nyomozni kezd, és hamarosan rájön, miért zavarta el Szentirmay Rudolf. A becsülete és a családi név tisztasága érdekében szeretné elkerülni a tárgyalást, ezért hajlandó lemondani az örökségéről. A Kárpáthy-birtok ura így Kőcserepy lesz. A per kulcsfigurája, a hamis koronatanú azonban meghátrál, ezért egy provokált párbajban akarják megölni Zoltánt. Szentirmay azonban közbelép.

Mitől különleges?

A *Kárpáthy Zoltán az Egy magyar nábob* folytatása, de önmagában is érthető, kerek egész alkotás, Jókai Mór azonos című regényéből készült. A tizennyolc évvel az előző történet befejezése után játszódó cselekmény a korábbi szereplők sorsát követi, miközben a reformkor számos fontos eseményét és alakját megidézi.

Jókai Mór mégsem a hiteles történelmi beszámolóra, hanem az erős nemzeti mítoszok megteremtésére törekedett, amit a film alkotói is tiszteletben tartottak.

Az *Egy magyar nábob* humorosabb epizódjaival szemben a *Kárpáthy Zoltán* komolyabb hangvételű. A fordulatos ármánykodások és szerelmi bonyodalmak mellett a film fő attrakcióját az 1838-as pesti árvíz képei és a Lánchíd tervezése jelentik. Várkonyi Zoltán más műveihez hasonlóan a színészgárda ezúttal is lenyűgöző. Még a legapróbb, néhány mondatos mellékszerepeket is a korszak legnagyobbjai alakítják. A pénzéhes bankárt pedig maga a rendező kelti életre.

Hogyan készült?

A *Kárpáthy Zoltán* és az *Egy magyar nábob* forgatása egyszerre zajlott, mintha egyetlen film volna. Gyakran az is megtörtént, hogy délelőtt az egyik, délután a másik film jeleneteit forgatták. Az operatőr, Hildebrand István az itthon akkoriban még ritkaságnak számító, igen költséges szélesvásznú formátumra komponálta a látványos képeket. A forgatókönyvet Erdődy János írta, akinek ma elsősorban a történelmi regényei ismertek.

Hol a helye a (magyar) filmtörténetben?

Jókai Mór nemcsak az egyik legkedveltebb magyar írónk, de a filmesek körében is rendkívül népszerű. Az író kritikai elismertsége és hatalmas olvasótábora egyszerre biztosította a kritikusok és a közönség érdeklődését. A magyar filmtörténetet végigkísérik a különféle Jókai-adaptációk, egy-egy regényét többször is mozgóképre vitték. A magyar némafilm hamar rátalált a romantikus próza mesterére, majd közvetlenül a második világháború előtt is számos adaptáció készül.

A Jókai-filmek igazi aranykora azonban egyértelműen a hatvanas évek, élükön Várkonyi Zoltán látványos szuperproducióival. A *Kárpáthy Zoltán* és testvérfilmje, a vele egy napon bemutatott *Egy magyar nábob* az egy évvel korábbi siker, *A kőszívű ember fiai* nyomvonalán haladva a szélesebb közönség ízlését célozta. A szándékoltan romantikus, látványos tömegjelenetekkel teli filmkettősre ma már elképzelhetetlenül sokan, három és fél milliónál is többen váltottak jegyet. A két alkotás összesen hétmillió feletti nézőszámmal büszkélkedhet, amivel előkelő helyet foglalnak el a legnézettebb magyar filmek örökös ranglistáján.

Tudtad?

- 1966 februárjában kezdték el a forgatást, egy-két téli jelenettel, majd a film többi részét nyáron vették fel.
- A jeges jeleneteket Baján, a Dunánál vették fel. Kovács István dublőre hibázott, ezért az alkotóknak nem maradt más választásuk, a színésszel forgatták le a jelenetet. Bár beszakadt alatta a jég, s két kézzel kellett tartania magát, alul érezte, hogy a folyó vinné, és azt is, hogy sokáig nem bírja tartani magát. Szerencsére a felvétel sikerült, és a Kárpáthy Zoltánt alakító színészt gyorsan kihúzták a hideg vízből.

- Külföldön is forgattak, például Pozsony fölött, egy régi Pálffy-kastélyban.
- A Várkonyi Zoltán által jegyzett Jókai-adaptációk ugyancsak benne maradtak a köztudatban. Ezek közé tartozik az egyszerre leforgatott *Egy magyar nábob* és *Kárpáthy Zoltán* című nagyívű történelmi tabló. Mindkét film cselekménye szorosan kötődik a magyar reformkor időszakához, melyben a hangsúly a Kárpáthy birtokon, annak vagyonán és megőrzésén van. Várkonyi a Kárpáthy család filmbéli kastélyát, a Nagyszombattól alig 20 km-re fekvő Csesztei várban, Vöröskőn találta meg.

- A vár komoly történelmi múlttal rendelkezik, melynek az 1945-ben történt államosításig utolsó tulajdonosa, a császárhű Pálffy család volt. A lenyűgöző méretű vár, ennek ellenére, a filmben csak a belső termeivel kápráztatja el a nézőt. A rendező gondosan ügyelt arra, hogy a jellegzetes tornyok és várfal ne árulják el, valójában hol járunk. A grandiózus lovagterem, és az ebből nyíló hálószoba, valamint a vár méltán híres, kora barokk stílusra mutató földszinti terme, a Sala Terrana többször is látható. Ez utóbbiban, a freskókkal és stukkódíszítésekkel gazdagon ellátott teremben látjuk a megtört Bogozit, aki keserűen meséli el, hogyan szedték rá a fiatal Kárpáthy Zoltánt.

- Ugyancsak a földszinten található az a népi barokkos patikaszoza, mely szintén szerepel egy jelenet erejéig a filmben. A történet legvégén, Katinka és Zoltán házasságkötésének színhelyén, a kastély barokk várkapolnájában vagyunk. Ma Szlovákia egyik legnagyobb nemzeti műemléke, egész évben várja az ide érkező turistákat.

A reformkor

A **reformkor** (1825-től 1848-ig) elnevezés a fejlődésben Nyugat-Európa mintaadó államaihoz (elsősorban Angliához és Franciaországhoz) képest lemaradt magyar társadalomban végbemenő újtási, modernizációs szándékra utal. A reformkor idején számtalan szociális, gazdasági, kulturális vívmány született, elsődlegesen: a jobbágykérdés rendezése, a modern ipar megteremtése, a *Himnusz* és egyéb nemzeti összetartozást kifejező költemények, valamint a polgári átalakulás útjában álló akadályok elhárítása. Mindezek alapkövei lettek az öntudatra ébredő nemzet újkori történelmének, s elvezettek a modern, polgári Magyarország megteremtéséhez. Főbb kezdeményezői: Széchenyi István, „*a legnagyobb magyar*”; Kossuth Lajos; Wesselényi Miklós, „*az árvízi hajós*” és Deák Ferenc, „*a haza bölcse*”.

Kultúra a reformkorban

A reformkorban (1825-1849) Magyarországon felpezsdült a kulturális élet. Ebben az időszakban tevékenykedtek talán legnagyobb szerűbb költőink. A XIX. század elején hódított a romantika stílusirányzata egész Európában, ami hazánkat is elérte.

A romantika az irodalomtörténet egyik leghatásosabb mozgalma. Annyira sokarcú, ellentmondásokkal teli irányzat, hogy a pontos meghatározása meglehetősen nehézkes. A klasszicizmust váltotta fel, de egy darabig még együtt élt azzal. A romantika az irodalomban fejlődött ki, és innen terjedt át más művészeti ágakra (zene, festészet, szobrászat). Forrása a társadalmi méretekben kibontakozó illúzióvesztés, kiábrándulás volt, mely a francia forradalom után fogta el főleg Nyugat-Európa népeit. Az emberek csalódtak a felvilágosodás eszméit megtagadó polgári társadalomban.

Közép- és Kelet-Európában az egyes népek nemzeti függetlenségének hiánya, a széttagoltság, az idegen uralmon belül is más, nagy nemzetek közé való ékelődés oda vezetett, hogy az együvé tartozás egyetlen ismérve a közös nyelv maradt. Éppen ezért megindult a nyelvújítás, az irodalmi nyelv kidolgozása. Az idegen elnyomás ellen és a nemzeti nyelvért folyó harc a romantika korában egy bizonyos társadalmi szerepet erőszakolt az írókra; a közvélemény megkövetelte tőlük, hogy kizárólag magas erkölcsi törekvésű műveket alkossanak.

Hazánkban is egyre inkább erősödött a nemzeti öntudat. Divattá vált magyar ruhákban járni, magyar zenét hallgatni, magyar táncokat táncolni. Sokan kutatni kezdték népünk történetét.

D I V A T.

38-dik Divatkép Pestről. — Az ülő gavallér setét kék posztódolmányt fekete zsinórra fehér gombokkal és béléssel; viola színű mellényt ezüstre; dupla szövetű Bristol-nadrágot; — az álló gavallér zöld posztóbekest fekete zsinórra astrachan prémmel 's téli béléssel; végig gombolt fekete mellényt; kettős szövetű Bristol-nadrágot visel. — Ezen szép divatos öltözetek Kostyál Ádám férjfi szabó urnak, (kinek munkájából e' lapok mellett már több köz tetszést nyert minta-képeket közlöttünk) műhelyében készültek, 's mint igen csinos izletű honi öltözetek különös figyelemre méltók.

Az öltözék, melyet a' füzet képe mutat, épen olly új, mint a' minő kedvesen egyszerű. Mindkettő fejer-selyem viganó, fölvetövel; a' kék színü kivált igen szépen fog állani szöke hölgyeinknek; a' másik fejer patyolatból nemzeti színü zsinórral és bojtokkal, szépen a' barnáknak. A' fejdisz, a' ruhához alkalmazva, egészen új; legalább eddigi tánczvigalmainkban nem vettem észre hasonlókat. Hölgyeknél csipketányér, camelia- vagy más virágfüzérrel felette, nem ritkaság.

Ilyen volt például Kőrösi Csoma Sándor, aki a feltételezett uráli őshaza felé indult. Hosszú évekig tartózkodott Tibetben és Indiában. Expedíciója során nem sikerült a magyarok eredetére fényt derítenie, de számos kutatást végzett, és megalkotta az angol-tibeti szótárt is.

Széchenyi István az 1825-ös pozsonyi országgyűlésen felajánlotta birtokainak egy évi jövedelmét a Magyar Tudományos Akadémia megalapítására, mely 1830-ban meg is kezdte működését. 1837-ben nyitotta meg kapuit a Pesti Magyar Színház. Megalakult a Kisfaludy Társaság is, ami szintén a nyelv művelését tűzte ki célul. A reformmozgalomnak a legnagyobb eredménye az volt, hogy 1844-ben hivatalossá vált a magyar nyelv.

A nemzeti öntudat erősödését bizonyítja, hogy 1823-ban Kölcsey Ferenc megírta a *Himnusz*t, Vörösmarty Mihály pedig a *Szózatot* 1836-ban. Ebben az időben született meg a *Bánk bán* is Katona József tollából, ami azóta is a leghíresebb magyar dráma. A reformkor (és talán irodalmunk) legjelentősebb költője Petőfi Sándor, aki a haza szabadságáért harcolt mind költészetével, mind tetteivel.

Wesselényi Miklós, az árvízi hajós

1796. december 30-án látta meg a napvilágot báró Wesselényi Miklós a partiumi Közép-Szolnok megyében, Zsibón. (Ez a település ma Romániában található.) Az első reformnemzedék kiemelkedő alakjára, az „árvízi hajósra” emlékezünk most.

Wesselényi Miklós szüleinek tizenegy gyermeke volt, de csak Miklós érte meg a felnőttkort. Ennek ellenére nem féltették, kemény nevelést kapott. Kitűnően lovagolt, úszott, vívott, birkózott és nevezetes vadász is vált belőle.

Lovak és szabadtéri sportok

A lovak iránti szeretete már kisgyermek korában megmutatkozott. Egy alkalommal a saját édesapja dobta fel egy ló hátára, hogy megfékezze a szilaj mént. A hazai lótenyésztés és lóversenyeztetés sokat köszönhet Széchenyi Istvánnak és neki. Úgy gondolták, hogy a lótenyésztés érdekében kell lóversenyeket rendezni. Elkészítették a versenyszabályokat, mely szerint: „amely lónak feje legelőbb éri a jutalom tziel lineáját az a nyertes”. 1827-ben tartották az első versenyt, melynek első futamát Wesselényi „Al Borák” nevű lova nyerte meg.

A magyar szabadtéri sportok kezdete is e két jeles férfiúra vezethető vissza. Wesselényi úgy gondolta, hogy nálunk nagyon keveset ügyelnek a testnevelésre. A nyugati népekkel összehasonlítva a magyaroknál óriásinak találta a lemaradást. Esterházy Miksa volt az, aki ezt a gondolatmenetet továbbvitte és hozzálátott gyakorlati megvalósításához.

Politikai élet

Wesselényi Miklós az első reformnemzedék egyik legnagyobb alakja volt. Ez a generáció – élén Széchenyivel, Kölcseyvel (a *Himnusz* költőjével, aki politikusként is komoly szerepet játszott a reformkorban) és a zsidói báróval – az ország modernizációját és polgáriasodását akarta megvalósítani. Wesselényi egyébként a politikai életbe az 1817. évi erdélyi inség-segélyakció egyik szervezőjeként kapcsolódott be.

A zsidói báró 1820-ban ismerkedett meg Széchenyivel, akivel mély barátságot kötött. Közös utaztak Nyugat-Európába, tapasztalataikat mindketten könyv formájában jelentették meg.

Művében felhívja a nemesség figyelmét helytelen elképzeléseire és életmódjára. Úgy gondolta: a nemesek egyáltalán nem ismerik hazájukat, és nem érdekli őket, hogy e haza irányában kötelességeik is vannak. Nagyon fontosnak tartotta, hogy a nemzet összes tagját, nemest és nem nemest, magyart és nem magyart hazafivá, polgárrá kell emelni. „Hazafit s polgárt, csak ezt kell minden emberből nevelni!”

Érdekegyesítést akart, úgy gondolta: a nemességnek le kell mondania jogainak egy részéről a jobbágyok javára, mert igazságtalan, hogy az ország lakosságának 90 százaléka dolgozzon a maradék 10 százalék jólétéért, úgy, hogy semmi joguk sincs.

Erdély és Magyarország

Neki köszönhetően került az érdeklődés középpontjába Magyarország és Erdély uniójának kérdése. Programja sok tekintetben hasonlított Széchenyi elképzeléseire, amelyet a gróf *Hitel* című munkájában fogalmazott meg. „Érzésünk és látásunk egyformasága oly nagy, hogy egész darabokat, sőt konstrukciókat is találok, melyek az enyimben is megvannak....” – írta Wesselényi.

Az árvízi hajós

Wesselényi börtönbevonulása előtt, a pesti árvíz idején óriási részt vállalt a lakosság megmentésében. 1838. március 15-én a jégzajló Duna megrekedt a Csepel-szigetnél és átszakította a pesti védgátat, a jeges víz elöntötte a várost, az ódon házak nagy részét összedöntötte. Wesselényi saját hajóján éjjel-nappal, fáradhatatlanul járta az utcákat, hogy segítséget nyújtson a bajbajutott embereknek.

„Március 13-án ... öt órakor újra megindult (a jég) s nemsokára tornyosulni kezdett, valamint törni és forni a jégtömegeket duzzadva emelő s újra szétzúzó hatalma a dühöngeni készülő Dunának. A víz partjain már túllépett, a bőszült folyam a váci töltést már átszakította, de a jég folyvást haladván, a nézők csoportja s majd minden azt hitte, hogy mérgét már kiöntötte. Ezen reményben színházba mentem, s még nem vala vége a darabnak, midőn híre futamodott, hogy a víz már a városban van”

Először a belváros alacsonyabban fekvő területeit öntötte el a víz, a mai Váci utca és Deák Ferenc utca környékét, a váci gát átszakadása után – mely a mai Lehel tér környékén húzódott – észak felől is megindult az ár a város irányába. Március 14-én a déli soroksári gát is átszakadt. A folyó térnyerése miatt a vízszint ugyan átmenetileg csökkenni kezdett, ám a Csepel-szigetnél feltorlódott jég miatt újból

megemelkedett. A Duna felső szakaszán az enyhe idő okozta olvadás miatt újabb vízszintnövekedés következett.

Wesselényi Miklós így írt az árvíz második napjáról: „*Már ekkor kezdetek a házak omlani s dűledezni. Ezeknek ropogása, rohanása, a vízt közt emelkedő porfellegek, a rémítő sikoltás, sírás, ordítás borzasztó képét mutatta a duló enyészetnek.*”

Wesselényi Miklós pajzán kalandjai

A reformkor egyik férfiideálját, ifj. Wesselényi Miklóst főként politikusi tevékenységéről ismerjük. Azt azonban kevesen tudják, hogy a zsigódi úr korának egyik legnagyobb nőfalója volt.

A zsigódi klíma hatása

Wesselényi fiatalon kezdett politizálásba. Széchenyivel beutazta Európát, majd az újonnan összeülő országgyűlés főrendű ellenzékének egyik vezéralakja lett. Élen járt jobbágypajzán felszabadításában, terheik elengedésében, ám az 1832-36-os országgyűlésen játszott szerepe miatt perbe fogták. Az 1838-as pesti árvíz során hajójával, a jeges árral dacolva segítette a bajba kerülteket, hőstettét ma emléktábla örökíti meg a Ferenciek terén.

Az unalomig ismert adatokon túl azonban Wesselényi életének volt egy ritkán tárgyalt fejezete is. Ő ugyanis mind partiumi otthonában, a zsigódi uradalomban, mind Pesten és Pozsonyban (ahol az országgyűlések idején, illetve 1835 és 1839 között, erdélyi pere miatti önkéntes száműzetése alatt élt), kiterjedt szeretői kört tartott fent - derül ki a nemesúr naplójából, amely csak részletekben jelent meg, de egészében a Magyar Országos Levéltár Mikrofilmtárában olvasható.

Zsigódi uradalomhoz tartozó jobbáglányokkal, asszonyokkal folytatott viszonyt. Wesselényi és a jobbágypajzán között sajtósági patriarchális kapcsolat állt fenn: a báró rendszeresen felügyelte a mezőgazdasági munkákat, volt, hogy maga is beállt kaszálni jobbágypajzán közé, gyakran adott pénzt, ajándékot embereinek, de iskolák létesítésével, orvosi vizsgálatok tartásával is segítette őket, ugyanakkor durvaságára is panaszkodtak. Jobbáglányokkal való kapcsolata azonban általánosnak mondható a kor patriarchális világában.

Szeretőivel való viszonyáról elsősorban Wesselényi saját naplójából tudunk, amit több mint 20 éven át napi gyakorisággal vezetett. Ebben rendszeresen feljegyezte szeretőivel való találkozásait, még hozzá olyan formában, hogy a lány nevét egy-két betűs rövidítéssel írta fel, s utána az aktusok számának megfelelő strigulát húzott. A naplóban megjelenő forma alapján érzelemmentes, személytelen kapcsolatok képe bontakozik ki, ahol a báró a mindennapi rutin részeként kezelte ezeket a pásztorórákat. Volt, hogy egyszerre több mint 10 lánnyal is kapcsolatban volt, és gyakran egy nap többel is találkozott.

A lányok készek voltak rá, sőt természetesnek vették, hogy testüket adják a földesúrnak, aki pénzzel, ajándékokkal viszonzta „szívességüket”. Szeretőinek férjei tudhattak a viszonyról, hiszen egy viszonylag zárt közösségben ez nem maradhatott titokban, de valószínűleg nem változtathatták meg a rendszert, illetve nem szólhattak bele működésébe.

A zsigódi asszonyok vérmérsékletének vagy a zsigódi „klímának” érzékeltetésére Kemény Zsigmond naplója nyújt segítséget. Kemény 1846 júliusában járt Zsigódi, s egyik első éjszakáján már hívatlan vendége volt: „*Tizenegy órakor meglátogatott Róza, a szép Kovácsné. Ő azt hiszi, hogy férje főbe lőné, ha megtudná e kalandját. Mondják, miként bőszt féltékeny. Nem munkásembernek, ki aztán mélyen alszik, való e szenvedély.*” S Róza másnap hajnalban távozott a zsigódi vendég szobájából.

Kárpáthy kisokos (kvíz)

- Melyik időszakban játszódik a történet?**
  - Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc idején
  - Reformkor
  - A kiegyezés idején (1867)
- Melyik másik magyar film szerelmes főhőse volt Venczel Vera és Kovács István?**
  - Pillangó
  - Különös házasság
  - Egri csillagok
- Keresd a párját!**

a. Szentirmay Katinka	1. Kárpáthy János
b. Mayer Fanni	2. Szentirmay Rudolf
c. Szentirmay Flóra	3. Kárpáthy Zoltán
- Hogyan emlegetik ma is Wesselényi Miklóst?**
  - A haza bölcse
  - Az árvízi hajós
  - A legnagyobb magyar
- Melyik filmet NEM Várkonyi Zoltán rendezte?**
  - Egri csillagok
  - Kárpáthy Zoltán
  - A tizedes meg a többiek
- Hol található az a kastély, ami a forgatáson a Kárpáthy kastély helyszínéül szolgált?**
  - Lengyelország
  - Szlovákia
  - Szlovénia
- Várkonyi Zoltán melyik negatív szereplő bőrébe bújt a film során?**
  - Kutyfalvy András
  - Kőcserepy Dániel
  - Maszlaczky
- Kárpáthy Abellinónak mi lehet a „magyar” keresztnéve?**
  - Béla
  - Ábel
  - Albin
- A dunai árvízen kívül melyik az a nagy nemzeti mítosz, amelyik megjelenik a filmen?**
  - A Magyar Tudományos Akadémia építése
  - A Parlament építése
  - Lánchíd tervezése
- Szentirmay figurájában melyik nagy magyarunk alakja sejlik fel?**
  - Széchenyi István
  - Kossuth Lajos
  - Wesselényi Miklós
- Milyen helyszíneken játszódik az *Egy magyar nábob* és a *Kárpáthy Zoltán*?**

-
- Milyen népmesei, mondai mozzanatok bukkannak fel a regény során?**
-

(Megoldókulcs: 1-b, 2-c, 3: a-3, b-1, c-2, 4-b, 5-c, 6-b,7-c, 8-a, 9-c, 10-a, 11: Pest, Pozsony, Párizs, Kárpáthy birtok (Kárpáthfalva), 12: a három Mayer leány, a befalazott szoba, a Vilmát megszabadító Kárpáthy Zoltán)

Plakátok

**EGY
MAGYAR NÁBOB
ÉS
KÁRPÁTHY ZOLTÁN**

JÓKAI MÓR REGÉNYEINEK
SZINES FILMVÁLTOZATA
Rendezte:
VÁRKONYI ZOLTÁN

FŐSZEREPLŐK:	Pap Éva
Ruttkai Éva	Latinovits Zoltán
Bessenyei Ferenc	Kovács István
Bitskey Tibor	Darvas Iván

Felbőltő Képzőművészeti Iskola — 88.1726 Fajzszerző Nyomda Intézménye, Budapest

ZOLTAN KARPATY

Barwny film kostiumowy wg powieści Mór Jókai

II część filmu **WĘGERSKI MAGNAT**

Reżyseria: Zoltán Várkonyi

w rolach głównych

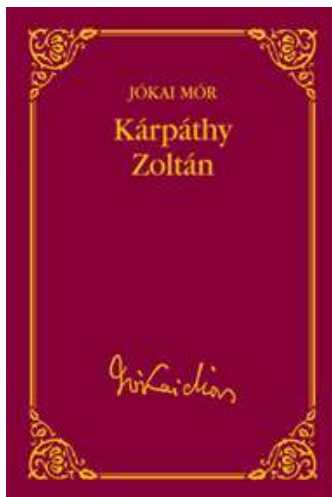
István Kovács, Zoltán Latinovits, Lajos Basti, Zoltan Várkonyi, Eva Ruttkai

Produkcja Mafilm (Węgry)

WYKONANIE: SZCZĘPANIUK

A KönyvtárMozi foglalkozásra való felkészülést segítő, valamint a film témájában megjelenő dokumentumok listája

Jókai Mór: Kárpáthy Zoltán

„Az *Egy magyar nábob* és a *Kárpáthy Zoltán* élete végéig a legkedvesebb könyve maradt, ha nem a legjobb” – írja Mikszáth Kálmán Jókai regényeiről, melyek 1854- és 1855-ben jelentek meg először a Pesti Napló tárcarovatában. – „A *Kárpáthy Zoltán* alapját egy való történet képezi, mely néhány évtizeddel előbb általános beszéd tárgya volt az országban. Kékkő vár urának, báró Balassának a története van feldolgozva, természetesen sok költői szabadsággal. A hetvenéves öreg főúr egy fiatal, szegény sorsú leányt vett nőül, kitől Balassa Antal báró született. Az örökösök pörrel támadták meg az öreg báró halála után a kis bárót, furfangos prókátorok még szakértőket is kihallgattak, hogy a hetvenéves aggastyánnak nem lehetett igazi fia. E történetből és mellékepeződjaiból van szöve a Magyar nábob meséje, mely nagy irodalmi esemény volt, s Jókai életében fontos állomás.

Ez a regény az ország elvitázhatatlanul legnagyobb elbeszélőjévé emelte. Mikor Jókai regényei legjavát írta, a magyar történelem egyik sivatagos útvonalán, az elnyomatás korában, műveinek nemzeti jelentősége abban állott, hogy vigasztalta a halálos álomba dermedt magyarságot. A nemzetnek akkor még nagyobb szüksége volt olyan írókra, akik visszaadják elveszített önbizalmát, mint a XIX. század elején. Erre a feladatra vállalkozott Jókai, akit mélységesen, szervezettel adott optimizmusa, mesevilágba vezető fantáziája, magyar típusú, sírva vigadó humora és meleg, emberi szíve gondviselésszerűen predesztinált erre a feladatra... Díszítő fantáziájával, irreális optimizmusával ő teremtette meg a múlt század nagyjainak a legendáját. Széchenyi István, Wesselényi Miklós és a reformkor hősei (*Egy magyar nábob, Kárpáthy Zoltán*)... úgy maradnak meg a magyar ifjúság tudatában, abban a ragyogó, de mégis emberi glóriában, ahogy Jókai legendává nemesítette őket. Ez a kép nem egyezik a történelem objektív víziójával, de erre a legendára éppoly szükség van, mint az igazságra. Ha egy író ezt tudja adni, betöltötte legmagasabb hivatását.” (Szerb Antal) (www.bookline.hu)

Szini Gyula: Jókai

A Jókai-életrajz tiszta, virtuóz munka – értékeli Thurzó Gábor 1940-ben a néhány évvel azelőtt meghalt Szini utolsó jelentős könyvét. – Nagy Endre a frissen megjelent, hatalmas, és nagy előzetes tanulmányokra épített műről ezt írta: Szini Gyula a magukat kellett regények egyenes útján vezetni végig életrajzát, még egy mondatnyira sem engedi szóhoz az esztétikust, és mégis az ő könyve a legbiztosabb útmutató Jókai irodalmi munkásságának megismeréséhez. (<https://rukkola.hu/>)

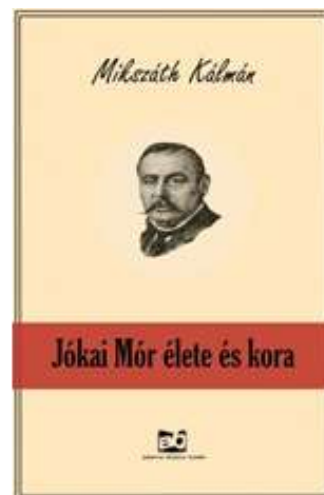

Csorba László: A tizenkilencedik század története

Melyik a legsikeresebb magyar évszázad? Gyarapodásban, győzelemben, eredményekben a leggazdagabb? Ha Szent Istvánét nem számítjuk, aligha kérdés, hogy a 19. század nyerné ezt a pálmát. Ebben a tíz évtizedben hatalmasabban fordult az ország kereke, mint a megelőző nyolcvanban. (<https://moobius.hu/>)

Mikszáth Kálmán: Jókai Mór élete és kora

A költő-Jókai élethíven tűnik elénk ebből a regényből. Szinte kilép belőle. Nem az a konvencionális Jókai, aki a tömeg képzeletében él, s minden kirakat képes levelezőlapjain látható. Egy egészen új ember, kinek a gyengeség az erőssége. Egy hatalmas és ingadozó óriás, aki kedves és szeretetre méltó, de társaságban félszeg, és sohasem melegedik fel. Egy álomfejedelem, ki ha az ősidőkben él, bíborszőnyegre kap lábait alá, a vértess, vasas vitézek is meghódolnak neki, és királyok lesznek szolgálói. S látjuk őt gyerekkorától fogva furcsa szeszélyeivel és derűs egyszerűségével. Beteges, leányos, álmodó s a többiek „Móric kisasszony”-nak csúfolják. Lázás fantáziájával törpékről, medúzafejekről, csodaszörnyekről álmodik. Mindenki bámulja a csodagyereket, a halhatatlanságra készült, s majdnem úgy nevelik, mint egy trónörököszt: a magyar költészet trónjának elfoglalóját és királyát. Látjuk azután, mint ütközik be az arisztokratikus, finom lélek az élet durva gerendáiba. A csodagyerek észreveszi, hogy az életben nincs minden kipárnázva, mint otthon és az álmok puha fészkében. Jön a viszály a szülői házzal, a politikai harcok, a honfibú, a lejáráó váltók s az öregedő feleség a lenmagfőztes rongyokkal, a kámforos flastrommal s azután még sok-sok más, de minden elmúlik, s Jókai marad az, aki volt, álmodó, költő, a poézis fellegein lebegő. Betekintünk továbbá az alkotó konyhába is, ahol az érdekes regények, a színpompás novellák főnek, erjednek, forronganak. A szemünk láttára nő, dagad *Az új földesúr* kovása, miáltal látjuk Jókai egész alkotóművészetét is. Egyik alakot a másik után alkot, csak a mese legyen érdekes, csak az írás maradjon vonzó, töröl, ha ellentmondásba kerül önmagával, de máskülönben sohasem javít, egyszerre két regényt ír, míg a harmadiknak a levonatait nézi át, a munkakedvben, akár a fantáziában is szertelenül tobzódó, hatalmas, egyedülálló. Külön lapra tartozik Pápa, Kecskemét, a régi Komárom rajza s a magyar reneszánsz gyönyörű jellemzése. Mindenütt Carlyle történelmi levegője rezeg: egy szó, egy mondat karon ragad bennünket, és belök a történelmi hangulat. (www.lira.hu)

Kelecsényi László: LATINOVITS - AKI AZ ÉLETÉVEL JÁTSZOTT (A)

Kelecsényi László összeállításában a szem- és fültanúk vallanak róla. Kor- és pályatársak, színészek, írók, rendezők, s olykor megvetett kritikusok szavaiból áll össze a kép. Róla oly sokan és sokfélék írtak, hogy e kötetben nem szereplő más szerzők, nyilatkozók szavaiból össze lehetne állítani egy másik könyvet, s az sem volna hiteltelen. De hát teljesség nincs, csak legszebb álmainkban. Valamiképp ő is ebbe bukott bele, halt meg fiatalon, reánk hagyva ábrándjait.

(<https://ujkonyvek.hu/>)

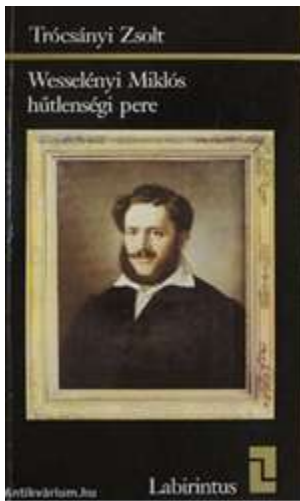
Latinovits Zoltán: Ködszurkáló

Tanulmány? Vitairat? Műhelynapló? Önéletrajz? Mindegyikből valami, szenvedélyes szerelmi vallomás keretében. Egy nagy színész magas hőfokú hitvallása szerelme, szenvedélye tárgyáról, élete értelméről és céljáról: a színházról.

A kötet először 1973-ban jelent meg, akkor elsőprő sikert aratott. Ám hisszük: a XX. századi magyar színháztudomány egyik vitathatatlanul legnagyobb alakjának gondolatai ma is éppoly aktuálisak és élők, mint annak idején, s ugyanúgy mindenkire szól: ahhoz is, akit a rivalda fényei világítanak meg, s ahhoz is, aki az elsötétült nézőtérrel figyeli, mi történik a színpadon.

(<https://moly.hu/>)

Trócsányi Zsolt: Wesselényi Miklós hűtlenségi pere

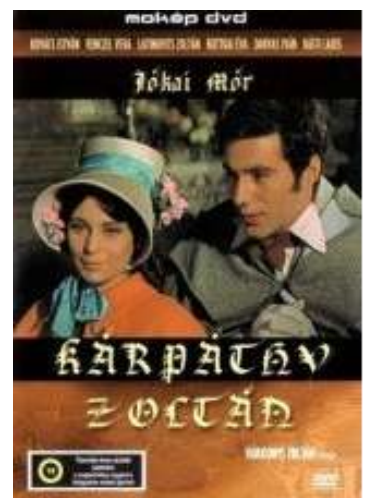
Wesselényi Miklós a reformkori magyar politikai élet egyik legérdekesebb alakja. Gáláns gavallér, kitűnő szónok, kiváló vadász és lótenyésztő, aki nagyszerűen úszott, vívott, lovagolt, s az 1838-as pesti árvízi mentés hőseként hallatlan népszerűségnek örvendezett az egész országban. Ismertségét személyes varázsán kívül elsősorban ellenzéki politikai szereplésének köszönhetette, mint Széchenyi István barátja a magyarországi és erdélyi ellenzék vezéréként számtalanszor kiállott a nemzeti függetlenség ügyéért. A Habsburg-kormányzat ezért mindenáron szeretne volna elnémítani, nyomására 1835 elején a magyar és erdélyi királyi táblák perbe fogták. Az erdélyi perben nem hoztak érdemi ítéletet, a magyarországi azonban annál fordulatosabb és veszélyesebb volt...

(<https://www.antikvarium.hu/>)

Jókai Mór: Kárpáthy Zoltán (DVD)

Apja halála után Kárpáthy Zoltán Szentirmayék házában nő fel. Szerelmes lesz leányukba, Katinkába, de gyámja elküldi őt otthonukból 18. születésnapján. E lépésre az a szennyes per készíti, amelyet előbb Kárpáthy Abellinó folytat János úr örökségéért, majd Kőcserepy, aki üzletet lát ebben. Zoltán utóbb rájön: mi készíti nevelőapját erre a megmagyarázhatatlannak tűnő lépésre. Nem Katinkát akarja tőle elválasztani, hanem Abellinóék aljas manőverét óhajtja megelőzni. Amint ez nyilvánvalóvá válik, Zoltán lemond az örökségről, hogy anyja nevét és Rudolf személyét megkímélje a gyanúsítgatásoktól.

(<https://www.mafab.hu/>)

Felhasznált irodalom, forrásjegyzék

Jókai Mór==<https://mek.oszk.hu/01100/01149/html/jokai.ht>

Várkonyi Zoltán==<https://port.hu/adatlap/szemely/varkonyi-zoltan/person-1618>

Erdődy János==[https://hu.wikipedia.org/wiki/Erdődy_János_\(író\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Erdődy_János_(író))

Várkonyi Zoltán==<https://port.hu/adatlap/szemely/varkonyi-zoltan/person-1618>

Kovács István== [https://hu.wikipedia.org/wiki/Kovács_István_\(színművész,_1944\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kovács_István_(színművész,_1944))

Venczel Vera== https://hu.wikipedia.org/wiki/Venczel_Vera

Darvas Iván==<https://fidelio.hu/szinhaz/darvas-ivan-ma- lenne-95-eves-155830.html>

Latinovits Zoltán==https://hu.wikipedia.org/wiki/Latinovits_Zoltán

Bitskey Tibor==https://www.mma.hu/77?p_p_id=101&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&101_struts_action=%2Fasset_publisher%2Fview_content&101_assetEntryId=6772315&101_type=content&101_urlTitle=elhunyt-bitskey-tibor-a-nemzet-szinesze

Ruttkai Éva==https://hu.wikipedia.org/wiki/Ruttkai_Éva

Képek forrásai:

<https://www.theater.hu/hu/portre/kovacs-istvan--2386.html#zolasaskala>

<https://lfze.hu/lexikon/nagy-elodok/farkas-ferenc-1842>

<https://www.cinefest.hu/dijazott-szemely/hildebrand-istvan/?lang=en>

<https://www.mafab.hu/people/zoltan-varkonyi-72566.html>

<https://femina.hu/hazai-sztar/darvas-ivan->

<https://www.femcafe.hu/cikkek/sztarok/latinovits-zoltan-halala-igazsag-frenreisz-karoly>
https://hirado.hu/kultura-eletmod/szinhaz/cikk/2021/11/17/hiszek-a-tizta-beszed-abecejeben-110-eve-szuletett-basti-lajos://en.mandadb.hu/tetel/304/BITSKEY_TIBOR
https://azolvasaskalandja.blog.hu/2020/03/22/karpathy_zoltan_401
<https://www.theater.hu/hu/portre/kovacs-istvan--2386.html>
<http://costumecon.blogspot.com/2018/02/miert-nem-viselt-mindenki-magyaros.html>
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/telepulesek_ertekei/Mako_monografia_sorozat/pages/monografia_3/008_d_nepmuvviselet.htm
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Wesselényi_Miklós_\(politikus,_1796-1850\)#/media/Fájl:Wesselényi_Miklós_Barabás.jpg](https://hu.wikipedia.org/wiki/Wesselényi_Miklós_(politikus,_1796-1850)#/media/Fájl:Wesselényi_Miklós_Barabás.jpg)
<https://filmarchiv.hu/hu/alapfilmek/film/karpathy-zoltan>

A források megtekintésének dátuma: 2022.04.08.

